

GABRIEL NARUTOWICZ PATRONEM AKADEMII INŻYNIERSKIEJ W POLSCE

Jerzy BARGLIK¹, Dariusz ŚWISULSKI²

1. Politechnika Śląska, Wydział Inżynierii Materiałowej
e-mail: jerzy.barglik@polsl.pl
2. Politechnika Gdańska, Wydział Elektrotechniki i Automatyki
e-mail: dariusz.swisulski@pg.edu.pl

Streszczenie: W artykule przedstawiono postać Gabriela Narutowicza, wybitnego inżyniera budownictwa wodnego, od czerwca 1922 roku ministra spraw zagranicznych, a 9 grudnia tego roku na posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego wybranego pierwszym w historii Rzeczypospolitej Polskiej prezydentem. Pamięć o Narutowiczu kulturowo powołana w 1992 roku Akademia Inżynierska w Polsce.

Słowa kluczowe: Gabriel Narutowicz, Akademia Inżynierska w Polsce, historia techniki.

1. DZIAŁALNOŚĆ GABRIELA NARUTOWICZA

Gabriel Narutowicz urodził się 29 marca 1865 roku w Telszach na Żmudzi. Po ukończeniu niemieckiego gimnazjum klasycznego w Lipawie, od 1884 roku studiował na Wydziale Fizyko-Matematycznym na uniwersytecie w Petersburgu. Ze względu na gruźlicę płuc, w 1886 roku wyjechał na leczenie do Szwajcarii. Następnie kontynuował studia na Wydziale Inżynierii Eidgenössische Technische Hochschule w Zurychu. Po ukończeniu studiów w 1891 roku rozpoczął pracę w biurze budowy linii kolejowej St. Gallen - Zug. W latach 1892-1895 pracował w St. Gallen przy budowie wodociągów i kanalizacji. Po otrzymaniu obywatelstwa szwajcarskiego w 1895 roku został kierownikiem sekcji regulacji Renu. Współpraca z biurem inżyniera K. L. H. Kürsteina w St. Gallen zaowocowała wysoko ocenianymi projektami hydrotechnicznymi, a Narutowicz z czasem został kierownikiem firmy, później jej współwłaścicielem. Uczestniczył w projektowaniu elektrowni wodnej Kubel na rzece Urnäsch w pobliżu St. Gallen, kierował budową elektrowni wodnej Andelsbuch na rzece Bregenzer Aach, miał udział w budowie elektrowni wodnej na rzece Doubs i elektrowni wodnej Monthey na rzece Viéze.

Równoległe z pracą inżynierską, w latach 1907-1919 Gabriel Narutowicz był profesorem w Eidgenössische Technische Hochschule w Zurychu, kierując Katedrą Budownictwa Wodnego i prowadząc wykłady. W latach 1913-1920 zajmował stanowisko dziekana Wydziału Inżynierii Budowlanej. Od 1908 roku prowadził też w Zurychu biuro hydrotechniczne, które projektowało i nadzorowało budowę kilkunastu elektrowni wodnych, w tym elektrowni Mühleberg na rzece Aar w pobliżu Berna w Szwajcarii, jednej z największych i najnowocześniejszych elektrowni wodnych w tamtym czasie na świecie. Narutowicz brał również udział jako ekspert w wyjazdach do Finlandii, Portugalii, Niemiec, Francji, Algieru i Turcji.

W 1911 roku badał możliwości budowy obiektów hydrotechnicznych na rzekach Podkarpacia, w tym Dunajca.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, Gabriel Narutowicz przyjechał na stałe do kraju w 1920 roku, obejmując tekę ministra robót publicznych. Na tym stanowisku podejmował szereg działań związanych z odbudową kraju, budową obiektów hydrotechnicznych czy elektryfikacją [1, 2].

W czerwcu 1922 roku Narutowicz objął tekę ministra spraw zagranicznych, a 9 grudnia tego roku na posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego został wybrany pierwszym w historii Rzeczypospolitej Polskiej prezydentem. 16 grudnia 1922 roku Gabriel Narutowicz został zamordowany w gmachu warszawskiej Zachęty przez fanatyka politycznego [2, 3].

2. UPAMIĘTNIENIE NARUTOWICZA NA MEDALACH

Medale poświęcone Gabrielowi Narutowiczowi związane są zarówno z jego działalnością inżynierską, jak i polityczną.

Z 1923 roku pochodzi jednostronna plakieta cynowa z uchem, wykonana przez Andrzeja Tyblewskiego (rys. 1). Na plakiecie przedstawiono popiersie Gabriela Narutowicza. U góry przy krawędzi napis: GABRYEL NARUTOWICZ. Z lewej strony: PIERWSZY PREZY- / DENT RZECZYP. / POLSKIEJ. Z prawej strony: OD 9/XII DO 16/XII / 1922. Średnica 85 mm [2, 4].

Rys. 1. Plakieta Tyblewskiego z Gabrielem Narutowiczem z 1923 roku (oryginał w zbiorach autora)

W 1926 roku Mennica Państwowa w Warszawie wyemitowała jednostronną plakieta, przedstawiającą popiersie Narutowicza w lewo (rys. 2). U dołu napis: GABRIEL NARUTOWICZ / PREZYDENT•RZPLITEJ•POLSKIEJ. Autorem projektu jest J. Aumiller. Plakietka została wykonana z brązu w trzech wersjach: bita o wymiarach 40 x 27 mm (nakład ponad 670 sztuk), bita o wymiarach 90 x 60 mm (nakład ponad 200 sztuk), lana o wymiarach 225 x 170 mm (nakład ponad 6 sztuk) [2, 5].

Rys. 2. Plakieta Aumillera z Gabrielem Narutowiczem z 1926 roku (oryginał w zbiorach autora)

10 listopada 1934 roku oddano do użytku w Krakowie szpital, któremu nadano imię Gabriela Narutowicza [6]. Z okazji 50-, 70- i 80-lecia szpitala wydano medale jubileuszowe.

W 1989 roku został wybity w Mennicy Państwowej medal z okazji 70-lecia służby hydrologicznej i meteorologicznej w Polsce. Medal zaprojektował Marek Buard. Wymiary 65x67 mm, materiał - tombak patynowany, nakład 1500 sztuk.

W 1993 roku został wyemitowany medal Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej. Medal zaprojektował i wykonał Marek Busch. Medal w nakładzie 200 sztuk wybiła Mennica Państwowa, średnica 70 mm.

Kolejny medal Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej wybiła w 2001 roku Mennica Polska (rys. 3). Średnica medalu wynosi 70 mm. Autorami projektu są Roussana i Andrzej Nowakowscy. Nakład 505 sztuk.

Rys. 3. Medal Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej z 2001 roku (oryginał w zbiorach autora)

W 2007 roku został wykonany medal z Narutowiczem z okazji 10-lecia Zespołu Elektrowni Wodnych Niedzica S.A. Średnica medalu wynosi 50 mm.

Medal z Gabrielem Narutowiczem został wyemitowany też przez Skarbnicę Narodową w 2010 roku w serii Wielcy Polacy. Średnica wynosi 38,61 mm.

3. AKADEMIA INŻYNIERSKA W POLSCE

Akademia Inżynierska w Polsce została powołana 24 stycznia 1992 roku z inicjatywy członków Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych FSNT NOT. Misją Akademii jest wspieranie rozwoju nowoczesnych technologii i przedsiębiorczości innowacyjnej oraz transferu technologii do praktyki gospodarczej, szerzenie kultury technicznej w dostosowaniu do strategii zrównoważonego rozwoju oraz promocja polskiej innowacyjności w kraju i za granicą [7].

W celu zapewnienia środków finansowych do rozwoju Akademii Inżynierskiej w Polsce, grupa członków powołała w 1994 roku Fundację imienia Gabriela Narutowicza. Wybór patrona wynikał z jego działalności, m.in. jako pierwszego prezesa utworzonej z inicjatywy pracowników Politechniki Warszawskiej i Politechniki Lwowskiej w 1920 roku Akademii Nauk Technicznych [8].

Postaci prof. Gabriela Narutowicza poświęcono seminarium naukowe, które odbyło się 11 grudnia 2019 roku w reprezentacyjnej w Sali Senatu w Gmachu Głównym Politechniki Warszawskiej, zorganizowane w ramach XXXIV Nadzwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Akademii Inżynierskiej w Polsce. Dr Andrzej Ulmer, kierownik Muzeum Politechniki Warszawskiej wygłosił referat „Gabriel Narutowicz - sylwetka wybitnego Polaka”, a dr hab. inż. Dariusz Świsulski, prof. Politechniki Gdańskiej referat „Dorobek naukowy i upamiętnienie sylwetki prof. Gabriela Narutowicza, budowniczego elektrowni wodnych”. Uczestnicy zebrania zwiedzili też Muzeum Politechniki Warszawskiej. Oprócz prezentowanych wystaw, można było obejrzeć eksponaty związane z Gabrielem Narutowiczem (plakiety, medale, znaczki pocztowe) ze zbiorów Dariusza Świsulskiego, pokazywane specjalnie z okazji zebrania [9]. Była to okazja do zrobienia wspólnego zdjęcia uczestników seminarium na tle popiersia prof. Gabriela Narutowicza ustawionego na II piętrze Gmachu Głównego Politechniki Warszawskiej, pomiędzy wejściami do Sali Nr 219 (rys. 4). Popiersie to zostało odsłonięte 17 marca 2015 roku [10].

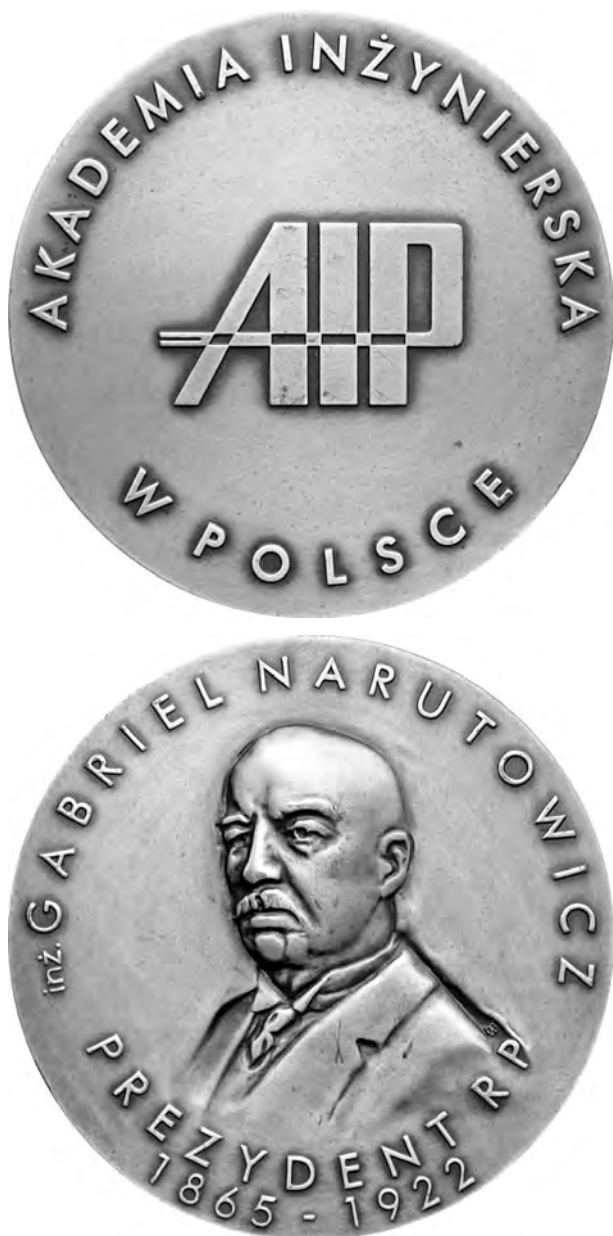

Rys.4. Popiersie Gabriela Narutowicza na II piętrze Gmachu Głównego Politechniki Warszawskiej fot. Andrzej Pachuta

4. MEDAL AKADEMII INŻYNIERSKIEJ W POLSCE

W związku z 80-tą rocznicą wyboru pierwszego Prezydenta Rzeczypospolitej oraz odsłonięciem pomnika - popiersia Gabriela Narutowicza, w 2002 roku powstała koncepcja utworzenia Medalu Honorowego Gabriela Narutowicza. Twórcą strony plastycznej medalu był prof. dr Antoni S. Kwiatkowski, członek AIP.

Na awersie (rys. 5) znajduje logo Akademii w postaci stylizowanych liter AIP. W otoku napis: AKADEMIA INŻYNIERSKA W POLSCE. Na rewersie popiersie Narutowicza trzy czwarte w lewo, w otoku napis: inż. GABRIEL NARUTOWICZ / PREZYDENT RP / 1865-1922. Medal w nakładzie 266 sztuk wybiła Mennica Polska. Średnica 60 mm, tombak srebrzony i oksydowany [2].

Rys. 5. Medal Akademii Inżynierskiej w Polsce z 2002 roku (oryginał w zbiorach autora)

Medal zgodnie z założeniami ma być nadawany przez Prezesa AIP na wniosek Kapituły osobom szczególnie zasłużonym dla rozwoju techniki polskiej, kształcenia kadr inżynierskich i technicznych, wdrażania nowoczesnych rozwiązań technicznych i technologicznych w Polsce i na

świecie, popularyzacji osiągnięć technicznych z zakresu badań i odkryć naukowych, wynalazczości, racjonalizacji i innowacyjności, wspierania działalności twórczej w dziedzinie nauk technicznych, popularyzacji osiągnięć z zakresu nauk matematycznych, fizycznych, chemicznych, technicznych i przyrodniczych [7].

Kapituła Medalu Honorowego Gabriela Narutowicza jest powoływana przez Zgromadzenie Ogólne Akademii Inżynierskiej w Polsce. Pierwsza Kapituła pracowała w składzie: przewodniczący dr inż. Andrzej J. Kumor, z-ca przewodniczącego dr inż. Wojciech Nawrot, sekretarz prof. dr Antoni S. Kwiatkowski, członkowie prof. dr hab. inż. Jan Kaczmarek, prof. dr hab. Leszek Kuźnicki, prof. dr hab. Józef Oblój [7]. W 2002 roku medal został nadany członkom Komitetu Honorowego, Komitetu Społecznego i Komitetu Organizacyjnego budowy pomnika Prezydenta Gabriela Narutowicza (rys. 6).

Rys. 6. Pomnik Gabriela Narutowicza w Warszawie [11]

Społeczny Komitet Budowy Pomnika Gabriela Narutowicza:

- Janusz Odrowąż-Pieniążek - przewodniczący,
- Jan Molo - z-ca przewodniczącego,
- Halina Gąsiorowska - sekretarz,
- Feliks Ptaszyński - członek,
- Edward Karoń - członek.

Komitet Organizacyjny Obchodów 80-tej rocznicy wyboru G. Narutowicza na Urząd Prezydenta RP:

- prof. dr Antoni S. Kwiatkowski (AIP),
- dr inż. Andrzej Kumor (AIP),
- Roman Rogalski (z-ca dyr. Zarządu Dzielnicy Ochota),
- Elżbieta Banko-Sitek (z-ca dyr. Muzeum Literatury),
- Beata Rząca (dyr. Szkoły Podstawowej nr 88 im. G. Narutowicza),
- inż. Jerzy Jasiuk (dyr. Muzeum Techniki),
- Kazimierz Romański (prezes PBM Południe SA),
- Zofia Umerska (dyr. Biblioteki Publicznej dzielnicy Ochota),
- Katarzyna Godos (kier. czytelnicy naukowej Biblioteki Publicznej dzielnicy Ochota),
- ppłk Piotr Pieciewicz (Kom. Garnizonu),
- prof. Marek Drozdowski (Instytut Historii PAN),
- Marian Szczęśniak (Dzielnicowy Komitet Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa Warszawa Ochota).

Komitet Honorowy Budowy Pomnika Gabriela Narutowicza:

- Aleksander Kwaśniewski (Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej),
- Zofia Narutowicz - Lardelli (wnuczka G. Narutowicza),

- Andrzej Borkowski (dyr. Zarządu Dzielnicy Ochota),
 - Andrzej Boguta (z-ca dyr. Zarządu Dzielnicy Ochota),
 - Alojzy Nawrat (autor projektu pomnika i wykonawca popiersia),
 - Alicja Winnicka,
 - Zbigniew Gontarz,
 - Jerzy Jendrykiewicz,
 - Przedsiębiorstwo Budownictwa Miejskiego Południe S.A. (wykonawca robót ziemnych i betoniarskich cokołu pomnika).
- Prezes AIP nadał medale członkom pierwszej Kapituły:
- prof. dr hab. inż. Jan Kaczmarek,
 - prof. dr hab. Leszek Kuźnicki,
 - prof. dr hab. Józef Oblój.

W następnych latach na wniosek Kapituły przyznawano mniej medali, dążąc do utrzymania wysokiej rangi tego wyróżnienia:

2004 r.

- dr inż. Andrzej Bratkowski,
- prof. Jerzy W. Doerfer,
- Wojciech Gawęda,
- prof. Jan L. Lewandowski,
- Krzysztof Michalski,
- dr inż. Andrzej Paszkiewicz,
- prof. Janusz Szosland,
- Kazimierz Wawrzyński,

2005 r.

- prof. Marek Bartosik,
- prof. Zygmunt Glazer,
- prof. Jerzy Haś,
- Zygmunt Makomaski,
- prof. Zdzisław Mikulski,
- Jacek Szpotański,
- prof. Ryszard Tadeusiewicz,

2006 r.

- Ryszard Kaczorowski,
- prof. Jacek Moll,
- prof. Jerzy Buzek,

2008 r.

- dr Alicja Adamczak,
- Ewa Mańkiewicz-Cudny,
- prof. Michał Kleiber,
- dr inż. Wojciech Ratyński,
- prof. Zbigniew Śmieszek,

2009 r.

- prof. Władysław Bartoszewski,
- red. Witold Gadomski,
- inż. Jarosław Józefowicz,
- prof. Bogdan Ney,
- prof. Władysław Włosiński,

2012 r.

- prof. Maciej Pawlik,

2013 r.

- prof. Lech Zimowski,
- inż. Andrzej Krzysztoforski,
- Stefan Bratkowski,
- prof. Julian Niebylski,

2019 r.

- prof. Stanisław Bolkowski,
- prof. Mieczysław Hering,
- dr hab. inż. Dariusz Świsulski,
- prof. dr hab. inż. Leszek Rafalski

2021 r.

- prof. Jan Szmidt.

5. BIBLIOGRAFIA

1. Orłowski B.: Narutowicz Gabriel Józef (1865-1922). Inżynierowie polscy w XIX i XX wieku. Tom VII, 100 najwybitniejszych polskich twórców techniki. Polskie Towarzystwo Historii Techniki, Warszawa 2001, s. 170-174.
2. Świsulski D.: Polska elektryka w medalierstwie i filatelistyce. Stowarzyszenie Elektryków Polskich, Centralny Ośrodek Szkolenia i Wydawnictw. Warszawa 2018.
3. Chudecki M.: Elektrownie wodne w Gródku i Żurze. Wdecki Park Krajobrazowy, Osie 2016, s. 41-42.
4. Świsulski D.: Gabriel Narutowicz - medale i znaczki. Gdańskie Zeszyty Numizmatyczne, nr 148, październik-grudzień 2017, s. 5-15.
5. Strzałkowski J.: Plakiety Mennicy w Warszawie 1926-1939. Polska Akademia Nauk, Instytut Sztuki, Warszawa 1983, s. 17.
6. Szpital Miejski Specjalistyczny. Historia szpitala, <https://www.narutowicz.krakow.pl/historia>, data dostępu 20.01.2022.
7. Gowrowska K.: 20 lat Akademii Inżynierskiej w Polsce 1992-2012. Warszawa 2012.
8. Vademecum członkostwa AIP. Akademia Inżynierska w Polsce, Warszawa 2001.
9. Walne Zgromadzenie i seminarium poświęcone Gabrielowi Narutowiczowi, Biuletyn Akademii Inżynierskiej w Polsce, nr 4/2019, grudzień 2019.
10. Dunin-Wilczyński Z.: Ocalić od zapomnienia. Politechnika Warszawska, Warszawa 2015.
11. Pomnik Gabriela Narutowicza w Warszawie, Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik_Gabriela_Narutowicza_w_Warszawie, data dostępu 20.01.2022.

GABRIEL NARUTOWICZ THE PATRON OF THE ACADEMY OF ENGINEERING IN POLAND

The article presents Gabriel Narutowicz, a well-known engineer and builder of hydroelectric power plants. On December 9, 1922, Narutowicz was elected the first president in the history of the Republic of Poland. The memory of Narutowicz is cultivated by the Academy of Engineering in Poland established in 1992. The figure of Narutowicz was placed on several medals, including the Honorary Medal issued by the Academy of Engineering in Poland. It is awarded to people who have contributed to the development of Polish technology, and to educate engineering and technical staff.

Keywords: Gabriel Narutowicz, Academy of Engineering in Poland, history of technology.